

Svět už nepatří Bílému muži

Theo Sommer (*Die Zeit* č. 2 ze 3.2. 2008 ,
mírně zkráceno)

Co přinese příštích 50 let: Západ ztratí na významu, Asie získá, terorismus bude ustávat. A jestliže kapitalismus nezvládne nerovnost, může vzít za své.

Pohled do křišťálové koule

„ Naše spekulace o budoucnosti a všechny politické dohady nejsou nic jiného než frašky“, řekl Bedřich Veliký. Zkušenost učí, že měl pravdu. Ale člověk žije z předvídání. To jej přede vším ostatním odlišuje od zvířat: neustále se snaží vytušit povahu budoucnosti, *the shape of things to come* (H.G. Wells), předpovědět ji, dokonce - dost opovážlivě – plánovat...

Tři náhledy

Za prvé: čím víc do budoucnosti prodlužujeme nějakou vývojovou dráhu, tím je tenčí. Nicméně takové extrapolace představují ukazatele pro příštích patnáct, nejvýš dvacet pět let. Za druhé : svět, jeho řád a směr pohybu se bude v příštích padesáti letech měnit stejně rychle a razantně jako v uplynulých padesáti letech. A za třetí: jako vždy v dějinách také v epoše, která leží před námi, bude docházet k překvapením. Žádná prognóza nepředpokládala rozpad Sovětského impéria, erupci islámského džihádu a terorismu, zintenzivňující se hrozby světovému klimatu, rychlé rozšíření informační techniky, vítězné tažení počítače, Internetu a mobilních telefonů....

S určitou jistotou se dá říci, že příští desetiletí budou ovlivňovat tři faktory: demografie, pokračující globalizace a – věčně neměnná – otázka války a míru.

Demografický faktor

„Demografický faktor“ se vztahuje na stárnutí moderní společnosti, na proměnu původního vzoru : vysoká natalita – vysoká mortalita – krátká délka života, v nové schéma: nízká natalita – nízká úmrtnost – očekávání dlouhého života. Ve vyspělých rozvinutých zemích, ale také v Číně způsobuje tento přechod značné problémy pro sociální přizpůsobování. Stále víc mladých se musí starat o stále větší množství starých. Už dnes odvětvově pociťovaný nedostatek pracovních sil se zostří po r. 2030. Potřeba přistěhovalců stejně tak jako přistěhovatelské tlaky se zvýší (podle propočtů Spojených národů potřebuje Evropská unie ročně 1,6 miliónů přistěhovalců aby udržela na konstantní výši svůj rezervoár pracovních sil) ...

Demografická proměna se odehrává rychleji ve starých průmyslových zemích než v zemích rozvojových. V těch dnes žije osm z deseti obyvatel planety; za dvacet let to bude devět z desíti; 7,2 z 8 miliard lidí v roce 2025, z nich jen v Asii 4,7 miliardy, 1,3 miliardy v Africe. To znamená, že Západ se sevrkává. Politicky nekorektně vyjádřeno: podíl bílých na světové populaci se zmenšuje.

V roce 1900 činil podíl Evropanů – v nejširším slova smyslu – 20 procent lidstva, pyšnou pětinu. Mezitím se tento podíl zmenšil na pouhých 11 procent. A bude dále klesat: na sotva 7 procent v zeměpisné Evropě v polovině 21. století a na 4 procenta na jeho konci. Vezmeme-li do úvahy EU- Evropany – v současnosti 491 miliónů - jsou čísla ještě dramatičtější. V roce 2100 bude 500 miliónů

Evropanů a stejný počet Severoameričanů stát proti 8 miliardám lidí ostatního světa.

Evropa bude neznatelně co do svého počtu vytlačována na okraj – paradoxně v okamžiku, kdy Evropané vítězí na celé čáře civilizačně a kulturně, protože čím jiným je ve skutečnosti globalizace než vítězným pochodem evropské „way of life“ po celém planetě.

Evropa bude musit nabídnout veškerého svého génia, své schopnosti k integraci a svou vůli k přežití, bude - li se chtít zvýraznit v rozednívajícím se světě zítřka (či stmívajícím se : heraufdammernd - souvislosti článku by dovolily i tento překlad. Pozn. překl.). Co Evropanům chybí na počtu, budou musit v budoucnu nahradit vahou svého chování, dynamikou a nápaditostí. Především však sjednocenou vůlí.

Čína a Indie

Ve znamení globalizace bude světová ekonomika v příštích desíletích dále růst. – nezadržitelně, regionálně zřejmě nerovnoměrně. Nejvíce na tomto vývoji budou získávat největší rozvíjející se země – tzv. skupina BRIC : Brazílie, Rusko, Indie a Čína... Naproti tomu černá Afrika bude jako dosud zaostávat...

Nejvýznamnější roli budou hrát asijské země, především Čína a Indie. Americká Národní výzvědná rada předpovídá, že Čína v roce 2025 bude čtvrtou národní ekonomikou světa... Asiáté se stále více stávají globálními investory... stejně tak jako ve světovém měřítku působícími konkurenty na trzích se surovinami...

To nás nemusí znepokojovat. Čína a Indie sice opustily startovací bloky, ale zdaleka nejsou u cíle, jsou na vzestupu, ale nedosáhly ještě žádoucí úroveň. Mohou se brzy stát druhými či čtvrtými světovými ekonomikami, ale

jejich příjem na hlavu bude ještě celá desíletí pod úrovní rozvinutého světa....

V říši Středu stejně jako na Subkontinentu se ostatně rozevírají nůžky mezi chudobou a bohatstvím, mezi městem a venkovem, mezi mládím a stářím. Číňané mohou zestárnout dřív než zbohatnou – dnešních 150 miliónů důchodců nad 65 let se do poloviny století zvýší na 440 miliónů. Indové mají opačný problém : polovina obyvatel se narodila po roce 1980 : země musí každý rok vytvořit 15 miliónů nových pracovních příležitostí pro nastupující generaci. O nastavení nějaké sociální sítě nemůže být v žádné z obou zemí řeč, a už vůbec ne o sociální spravedlnosti. V Číně 1 procento občanů vlastní 60 procent bohatství.... Takové rozdíly mohou snadno vést k napětím, která se snadno mohou proměnit v násilí – 80 000 demonstrací ročně v Číně a povstalecké skupiny Naxalitů v Indii nepředstavují pouze zanedbatelné výjimky, ale jsou zanedbatelnou předzvěstí otřesů.

Tři další úvahy mohou tvořit protiváhu panickému strachu z Asie, který se projevuje v různých souvislostech.

Předně: zatím jsou asijsko-pacifické hospodářské zázraky orientovány na export. Stále však v rámci regionu roste střední vrstva; již nyní je to v Číně a v Indii 200 až 300 miliónů s ročním příjmem na hlavu vyšším než 3000 dolarů. Jejich rostoucí poptávka bude snižovat dovozní zátěž ve starých průmyslových zemích a otevírat nové tržní příležitosti západním exportérům

Za další: ...již dnes v Číně stejně jako v Indii stoupají mzdy; to bude postupně snižovat nákladové výhody.

Konečně za třetí: Číňané a Indové děkují za svůj blahobyt zapojení do světového hospodářství. Byli by sami proti sobě, kdyby zároveň se spoluprací, soutěživostí a

normálním sporováním – o spravedlivá pravidla,
vzájemnost a vlastní prospěch – sázeli na konfrontaci.

Válka a mír

Otázka války a míru trvá i v 21. století. Nedělejme si iluze: války budou, budou občanské války, převraty, revoluce, zhroucení států, anarchie. Jen Evropa představuje výjimku. Poučila se z pustošivých válek 20. století a obrátila se zády k tisíc let trvajícím občanským válkám....

Na místě sovětské hrozby nastoupil hranice překračující džihádem formovaný terorismus se sporadickými atentáty a útoky, jejichž počet a oběti se mohou zvyšovat....

Také Spojené státy nejsou již vystaveny žádnému existenčnímu ohrožení jiným státem. Rusko a Čína pěstují velmocenskou politiku, nikoliv politiku konfrontační.

Džihádem formovaný terorismus bude Američany – stejně jako Evropany – ohrožovat nadále ... Po nějakou dobu bude al-Kajda, její odnože a napodobitelé vyvíjet svou činnost; pak zmizí jako dříve následníci Mahdiho, anarchisté kolem knížete Kropotkina nebo jako Frakce Rudé armády (RAF) ve Spolkové republice. To se bude odehrávat tím rychleji čím účinněji se budou zlepšovat politické a sociální vztahy, z jejichž humusu prospívá bezohlednost a zoufalství terorismu.

Zemi objímající třetí světová válka se konat nebude. Západ bude ztrácet na vlivu, svět už nebude patřit Bílému muži... Pravděpodobnější než huntingtonovské války civilizací budou války uvnitř civilizací. To platí především

o islámu, kde se zřetelně vyostřují linie mezi šiity a sunnity.

Potenciálním místem konfliktů je Asie. Jestliže nevynaloží všechno státnické umění jehož je schopna, může se lehce stát, že její 21. století bude stoletím stejných konfliktů jako 20. století v Evropě. Mezi Bosporem a Beringovou úžinou jsou mnohé zóny konfliktů. Nevyřešená je řada hraničních sporů. Spor o Kašmír, Tajvan a Koreu by mohly vyvolat nejen regionální otřesy. V japonsko-čínských vztazích působí historické resentimenty. Nelze zatím odhadnout jaký potenciál sporů bude představovat honba za surovinami, zdroji energie, potravinami, konflikty o vodu. Navíc chybí regionální instituce, v jejichž rámci by se konflikty mohly řešit...

Pět cest do budoucnosti

1. Bude pokračovat rozšiřování jaderných zbraní – pomaleji než se předpokládalo na počátku atomového věku, ale zato nezadržitelněji jak se jednotlivé státy budou domnívat, že jsou ohroženy.... Připojuje se poznání, že USA jako supervelmoc je připravena k jednání a dorozumění jen jestliže jiná země je vyzbrojena jadernou zbraní – viz Indie a Severní Korea. Jestliže Iráncům se jejich atomární ambice nedají rozmluvit v rámci „velkého obchodu“ diplomatickou cestou, který by vedl i k uvolnění napětí americko-iránských vztahů, budou se velmoci musit spokojit se starým „domácím“ prostředkem a na něj vsadit: omezování a odstrašování. Alternativní válečný konflikt by se mohl změnit ve světovou katastrofu.
2. V Iráku selhala strategie nastolit demokracii silou zbraní – demokracie musí vyrůstat z vlastních zdrojů.... Zejména tam, kde chybí podhoubí liberální demokracie, totiž právní státnost, svobodná media, ochrana soukromého vlastnictví, konkurující si strany

a odpovědná, odpovědnosti si vědomá vláda, je velké nebezpečí, že volby dají vzniknout pouze „neliberální“ demokracii, jak ji nazval Fareed Zakaria. Budoucnost demokracie leží především na starých demokraciích. Bránit ji a upevňovat zůstane nejdůležitějším úkolem.

Právo nebo závazek k vývozu principů silou vojenské intervence je v každém případě vyloučené. Ozbrojená intervence může být nevyhnutelná v případě vraždění lidí, ale i zde řekneme častěji „ne“ než řekneme „ano“ . Smyslem existence NATO , má - li vůbec nějaký ještě mít, je bránit své členy proti vnějšímu ohrožení a útokům; nejde o světového policistu nebo dokonce o misionářský meč ... Proti zásahům do lidských práv doma je nejlepší metodou *naming and shaming*. Přitom se nemusí vždycky nejhalasněji vměšovat vlády; otevírá se tu spíše pole organizacím občanské společnosti. Rovnováha mezi morální politikou a reálpolitikou zůstane vždycky křehká.

3. Očekávání, že hospodářský růst bude automaticky posilovat demokracii, je klamné. Mnohé nasvědčuje tomu, že Čína jde zcela jinou cestou: cestou autoritářského kapitalismu, ve kterém občané skrze sebeuplatňování a rostoucí blahobyt budou podněcováni k tomu, aby souhlasně přijímali stranickou jedinou vládu komunistického režimu bez otázek a námitek, dokonce z plného srdce. Podobně autoritářský kapitalismus se může vyvinout i v Rusku. Ve Střední Asii, v Africe a v Latinské Americe se mnozí k této alternativě k západnímu demokratickému kapitalismu, obracejí se zamilovanými očima. Stává se zřejmým, že všechny demokracie mají tržní hospodářství, ale že ne všude kde je tržní hospodářství, musí být demokracie. Prosazuje se poznání, že Francis Fukuyama se mýlil, když v roce 1989 vyhlásil triumf modelu spolenectví demokracie a svobodného trhu a zároveň ohlásil „konec dějin“.

Vše probíhá zřejmě také jinak. A dějiny jdou dál.

4. Národní stát ve své tradiční podobě je neodvolatelně překonaný. Původně spočíval na třech mocenských pilířích : na vládě nad svým teritoriem, nad hospodářským děním a nad svým životním prostředím. V epoše globalizace a technických inovací dva z těchto pilířů mají trhliny : vláda nad hospodářskými procesy a autonomie tvorby vlastního životního prostředí. Svět trhu nezná žádné hranice stejně jako kyselá dešť. Globální problémy jako změna klimatu, přelovení rybích hejn a znečištění moří, vymírání druhů, nedostatek vody nebo nakažlivé nemoci vyžadují mezinárodní, supranacionální spolupráci. Avšak chybí instituce a organizace, jež by uchopily nové problémy s nadějí na úspěch. Přestavba Spojených národů, Světové banky a Mezinárodního měnového fondu – vše instituce z roku 1945 – se tak stává stále důležitější. Fázi malomyslného příštípkařství musí vystřídat fáze globálně - politické architektury. Než se tak stane bude třeba si pragmaticky vypomáhat ad hoc grémií jako Kontaktní skupinou pro Balkán, Blízkovýchodním kvartetem, US – EU skupinou pro Irán nebo šestistrannými rozhovory se Severní Koreou.

5. Příštími desíletími nás bude provázet věta ekonomů John Maynarda Keynesa že ústřední diskuse o budoucnosti lidského druhu se bude točit kolem toho kolik prostoru se smí uvolnit „ peníze množícím a do peněz vlíbeným instinktům jako hlavním podnětům hospodářského stroje.“. Současná diskuse o manažerských příjmech je jen předzvěstí hluboké debaty o nové sociální otázce: jak řešit nerovnost, stále větší nerovnost mezi chudobou a bohatstvím uvnitř zemí a mezi zeměmi planety; jak dalece lze převést na společného jmenovatele svobodné podnikání a zachování sociální bezpečnosti; zda kapitalismus učí spojování soutěživosti se sociální odpovědností. Předpověď : neoliberálové zůstanou stát na cestě stejně

tak jako neokonservativci. Jestliže ne, potká kapitalismus stejný osud jako ve 20.století socialismus komunistické provenience : zhroutí se v důsledku člověku nepřátelského sobectví.

Žádný konec dějin

„Staletí nudy“ - *centuries of boredom* - předpověděl Francis Fukuyama. Skutečnost jeho tezi rychle dementovala a demontovala. 21. století bude stoletím neklidu, pronikavých změn a nejistot. Uděláme dobře budeme-li se řídit poznáním Jeana Monneta:“ Proměna, která vyvěrá ze změny, je nepředvídatelná.“